Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis,
Hoofdstr. 84, Driebergen
Telefoon 03438-2878
Redacteur A. Zoetebier
Hoofdraadsman

EGO

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING VOOR MILITAIREN. Nr. 4 APRIL 1974 - 13e JAARGANG

Abonnementsprijs ƒ 6,— per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

HELP, IEDEREEN VERZUIPT, PAG. 6

Bij Frantisek Fadrhonc's vertrek pag. 9

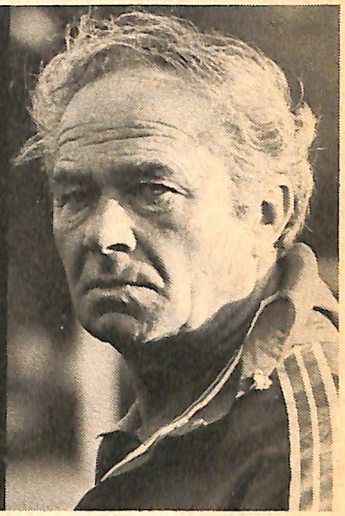

Vaste medewerkers:

Wim Jesse
Peter J. Morée
Rien Robijns
Bert Vuijsje
Dick Zaal

Maak er asjeblieft een eind aan pag. 2

Op bezoek in de bajes van Santa Cruz pag. 4

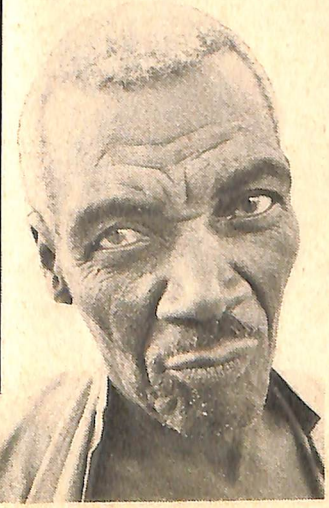

In het voetspoor van ICP pag. 12

Juliën (pag. 10) Schoenaerts

'Maak er asjeblieft een eind aan, jullie zijn toch dokters'

Bovenstaande hartekreet is overgenomen uit de tekst van het vonnis van de rechtbank te Leeuwarden in de zaak tegen mevrouw Postma uit Noordwolde dd. 21 februari 1973. Mevrouw Postma (arts) stond terecht omdat zij haar moeder op 19 oktober 1971 „op het uitdrukkelijk en ernstig verlangen van deze van het leven heeft beroofd." Zij had haar moeder een injektie met een dodelijke hoeveelheid morfine toegediend.
Uit de getuigenverklaringen blijkt, dat de 78-jarige moeder ernstig en ongeneeslijk ziek was en daar psychisch ernstig onder leed „dat zij geestelijk volkomen helder was en de erbarmelijke toestand waarin zij verkeerde heel goed bleek te beseffen".
Mevrouw Postma was tot haar daad gekomen na overleg met en instemming van haar man, zelf eveneens arts. Beiden waren reeds langere tijd getuige van de aftakeling en ontluistering van hun (schoon)moeder, die zij hadden gekend als een vitale en stimulerende vrouw, waarvan ze veel hielden. Ze waren overtuigd van de ongeneeslijkheid van haar ziekte en haar enorm geestelijk lijden. Meerdere malen had zij te kennen gegeven niet langer te willen leven en ze had ook kennelijk pogingen gedaan tot zelfmoord. Steeds klemmender werd het verzoek haar uit het lijden te helpen, getuige de boven dit artikel aangehaalde zin.
Tijdens een later gehouden tv-interview werd mevrouw Postma gevraagd hoe ze haar moeder, waarvan ze hield, kon doden. Het antwoord hierop was: „Je moet juist erg veel van iemand houden om dit te kunnen doen".
Door de rechtbank werd bewezen geacht, dat ze het misdrijf: „een ander op zijn uitdrukkelijk en ernstig verlangen van het leven beroven" had gepleegd, hetgeen in artikel 293 van ons Wetboek van Strafrecht strafbaar is gesteld (maximum straf 12 jaar).
Bij de bepaling van de strafmaat werden in aanmerking genomen de ernst van het feit, de omstandigheden waaronder het was begaan en de persoon van de verdachte, waarbij de rechtbank de zuiverheid van haar motieven boven enige twijfel verheven achtte.
Mevrouw Postma werd veroordeeld tot een voorwaardelijke gevangenisstraf van één week met een proeftijd van een jaar. Het door de verdediging gedane beroep op overmacht in de zin van (psychische) noodzaak was afgewezen. Immers, zo oordeelde de rechtbank, de verdachte was als praktizerend medica op de hoogte met andere mogelijkheden en had deze kunnen gebruiken. Bedoeld werd het periodiek toedienen van opklimmende doseringen psychofarmaka teneinde het lichamelijk en geestelijk lijden te verzachten, daarbij bewuste levensverkorting op de koop toenemend. Ze zou dan niet strafbaar zijn geweest, omdat het doel in dit geval leedverzachting zou zijn geweest, alhoewel een versnelling van het stervensproces onherroepelijk moest optreden als gevolg van een soort systematische vergiftiging.
De zaak Postma is één van de vele, soortgelijke, die echter niet bekend zijn geworden. De verwarring en de vragen rond euthanasie worden nog groter als men bedenkt, dat ook zeer veel mensen ernstig lijden en niet meer willen leven, doch daarbij niet „geholpen" worden. Zij zijn gedoemd tegen hun wil een veelal volstrekt mensonwaardig bestaan door te maken, wat door hen zelf en meestal evenmin door hun omgeving als zinvol wordt ervaren. Voeg hierbij dan nog het feit, dat soms levenreddende medische hulp wordt onthouden omdat er b.v. te veel patiënten voor beschikbare apparatuur zijn.
Merkwaardige paradox: de één leeft, terwijl hij dit niet wil, dank zij de medische wetenschap; de ander sterft, terwijl hij dit niet wil, ondanks de medische wetenschap.

Ethiek

Het algemeen erkende recht op leven is voor het medisch handelen uitgelegd als „onvoorwaardelijke dienstbaarheid aan het leven" en in 1934 uitgewerkt als „Medische Ethiek" en in 1959 in een nieuwe versie verschenen als „Medische Ethiek en Gedragsleer".
Door de snelle toename van de medische mogelijkheden (transplantatie, reanimatie, vruchtbaarheidsmanipulatie) is er behoefte ontstaan aan een hernieuwde bezinning op de grondslagen van het medisch handelen.
Immers er worden problemen (zoals hierboven beschreven) aan de orde gesteld, die vroeger buiten onze gezichtskring lagen en als gevolg daarvan nieuwe morele vragen oproepen omtrent toelaatbaarheid, wenselijkheid of noodzakelijkheid van medisch handelen. Zo brengt b.v. dr. J. H. van den Berg in zijn boek „Medische macht en medische ethiek" als nieuw devies naar voren: „het is de arts geboden menselijk leven te behouden, te sparen en te verlengen waar en wanneer dat zinvol is". Men zou wellicht kunnen uitgaan van een ethiek van eerbied voor het menselijk leven, waarbij „onmenselijke" toestanden worden voorkomen.
Men dient wel te bedenken dat medisch handelen een zaak is die arts zowel als patiënt aangaat (dus ons allen) en dat medische ethiek slechts een verbijzondering is van onze geldende ethische opvattingen. De veranderingen van deze laatsten bevinden zich ook in een stroomversnelling.
Voor de toenmalige staatssecretaris van volksgezondheid was dit dan ook reden om op 30 september 1970 een kommissie bestaande uit o.a. juristen, artsen, ethici, hem te adviseren omtrent een aantal vragen, waaronder die naar de geoorloofdheid van ingrijpen t.a.v. het einde van het leven.

Definities

De kommissie is begonnen in haar rapport de betekenis van de daarin gebruikte termen te verklaren. Het is immers van belang te weten of af te spreken wat we met bepaalde termen bedoelen. Het lijkt ons goed een aantal, die van belang zijn, hier over te nemen.

EEN MILDE DOOD - ENKELE

Euthanasie:
Euthanasie is een opzettelijk levensverkortend handelen of een opzettelijk nalaten van levensverlengend handelen bij een ongeneeslijke patiënt in diens belang. (Bij handelen wordt in dit verband uitsluitend gedacht aan handelen door een medicus of onder diens directe verantwoordelijkheid).

Vrijwillige euthanasie:
Vrijwillige euthanasie is het toepassen van euthanasie met uitdrukkelijke en geldige instemming van de betrokkene. (Indien er geen geldige instemming kenbaar is gemaakt, kan men dus niet van vrijwillige euthanasie spreken.)

Onvrijwillige euthanasie:
Onvrijwillige euthanasie is het toepassen van euthanasie zonder uitdrukkelijke en geldige instemming van de betrokkene.
(Men past dus onvrijwillige euthanasie [illegible] indien men dit doet zonder dat de betrokkene zijn instemming daartoe op geldige wijze heeft kenbaar gemaakt.)
Ter rechtzetting van gebleken misverstanden wil de commissie nog duidelijk stellen dat in de door haar gebruikte terminologie er drie mogelijkheden zijn:
1. De patiënt stemt er mee in en maakt dit op rechtsgeldige wijze kenbaar of heeft dit gedaan.
2. De instemming van de patiënt is niet rechtsgeldig kenbaar gemaakt.
3. De patiënt stemt er niet mee in en heeft dit op rechtsgeldige wijze kenbaar gemaakt.
Alleen in het eerste geval is sprake van vrijwillige euthanasie. In het tweede en derde geval is het onvrijwillige euthanasie. Dus ook als de patiënt geen bezwaar heeft, maar dit niet rechtsgeldig kenbaar maakt, of heeft gemaakt, valt de toepassing onder de regels voor onvrijwillige euthanasie.
Geldige wilsverklaring:
Een wilsverklaring wordt geacht rechtsgeldig te zijn als de verklaarder de in het recht daarvoor vereiste leeftijd heeft, niet onder pressie staat en niet kennelijk geestelijk gestoord is.
Een vroeger afgelegde wilsverklaring zal bindend zijn indien:
1. deze niet te lang geleden (b.v. niet meer dan 1 jaar) is afgelegd,
2. de betrokkene deze niet kan of niet wenst te herroepen, en
3. men mag en moet aannemen dat hij bij het afleggen van de verklaring de zich voordoende consequenties heeft kunnen voorzien.

Passieve euthanasie: Passieve euthanasie is euthanasie door het niet of niet meer toepassen van levensverlengende middelen of handelingen. (De patiënt sterft dan aan zijn eigen, in hem reeds aanwezige doodsoorzaak.)
Actieve euthanasie:
Actieve euthanasie is euthanasie door het toepassen van levensverkortende middelen of handelingen. (De patiënt sterft dan aan deze middelen of handelingen.)
Het zal duidelijk zijn, dat er altijd sprake zal zijn van een kombinatie van vrijwillig of onvrijwillig met aktief of passief. In het hierboven beschreven geval kan dus gesproken worden van vrijwillige aktieve euthanasie.
Een geval van onvrijwillige passieve euthanasie is b.v. indien een niet meer te redden kankerpatiënt daarbij nog een longontsteking krijgt en hij daarvoor, ongevraagd, niet meer wordt behandeld met als gevolg een versneld stervensproces. Dat het achterwege blijven van medische behandeling hier ook best uit menslievende overwegingen kan zijn ingegeven verandert niets aan het feit, dat het buiten de wil van de patiënt om geschiedt en dus onvrijwillig is.

Enkele konklusies

Wanneer men zich afvraagt of men moreel juist heeft gehandeld zou men kunnen zeggen dat dit het geval is als het eigen belang, zowel als het welzijn van anderen maximaal is bevorderd c.q. gerespekteerd.
Vroeger (maar ook nu nog wel) werd veelal gedacht dat een autoriteit (god, kerk, overheid of deskundige) beter dan betrokkene zelf kon uitmaken wat goed was voor zijn welzijn.
Steeds meer mensen menen echter dat men recht heeft op het maken van een eigen keuze inzake datgene wat men bevorderlijk acht voor het eigen welzijn.
Vanuit de erkenning van de autonomie van de menselijke persoonlijkheid volgt voor een humanist, het recht op zelfbeschikking waar het de inrichting van zijn eigen leven betreft en dus ook het bepalen van het tijdstip van beëindigen daarvan. De solidariteit met de ander zal steeds in hoge mate mee bepalen hoe beslissingen uitvallen (er is een spanningsveld tussen eigen welzijn en solidariteit).
Vanuit deze houding willen we proberen tot enkele standpuntbepalingen te komen, waarbij dan zeker niet alles gezegd is wat over euthanasie gezegd kan worden. We willen hierbij dan een vergelijking maken met de konklusies in het eerder genoemde rapport.
Kort weergegeven luiden deze:
— actieve (vrijwillig en onvrijwil- euthanasie moet strafbaar blijven.
passieve (vrijwillig en onvrijwillig) euthanasie behoeft niet nader te worden geregeld.

Er wordt dus een duidelijk verschil gemaakt tussen aktieve en passieve euthanasie, wat o.i. aanvechtbaar is. Gevoelsmatig mag er inderdaad een groot verschil zijn, maar wij menen dat het etisch niets uitmaakt of men in hetzelfde geval een handeling verricht waarop de dood volgt dan wel levensreddende handelingen achterwege laat wat menselijkerwijs gesproken hetzelfde resultaat heeft en wat dan ook de bedoeling is.
Wij menen dat het aksent veeleer op het vrijwillig of onvrijwillig karakter dient te liggen. Een herziening van de wet Sr 293 en 294 (hulp bij zelfmoord) lijkt dan ook gewenst. Men kan tegenwerpen dat een arts altijd aanspraak kan maken op rechtvaardigingsgronden, maar denkt u zich eens in wat het betekent als men zich als arts enige malen per jaar hiervoor voor de rechter zou moeten verantwoorden. Ook voor de familie, die in een dergelijk geval zal moeten getuigen, zal dit een enorme extra geestelijke belasting betekenen.
Indien geen verandering in de huidige situatie komt zal vrijwillige euthanasie „in het geniep" moeten plaatsvinden!
Vaak vraagt men: „Hoe weet je zeker dat de patiënt niet meer wil leven en is zijn verzoek om te sterven niet veel meer een roep naar levenshulp?".
Ongetwijfeld zal dat in vele gevallen zo zijn. Wij menen dat in dit verband nog twee zaken grote aandacht behoeven.
In de eerste plaats is voor de geestelijke verwerking van het stervensproces begeleiding van nabestaanden, verplegend personeel en deskundige geestelijke verzorging van het grootste belang. Uitbreiding van de geestelijke verzorgingsmogelijkheden in ziekenhuizen is ook zeker gewenst. Het betekent tevens dat in medische opleidingen een grotere plaats voor het sterven moet worden ingeruimd. Vooral echter dient de dood voor ons allen weer bespreekbaar te worden als we nog volop bezig zijn een menswaardig leven op te bouwen, zodat we straks menswaardig kunnen sterven.
In verband met de beknoptheid van dit artikel willen wij de lezer graag wijzen op de „Nederlandse Vereniging voor Vrijwillige Euthanasie", die vorig jaar na het z.g. „proces Postma" is opgericht. De vereniging verstrekt o.m. desgewenst aan haar leden een z.g. levenstestament. Het adres van het sekretariaat is: Zuidweg 42, Vinkega post Noordwolde (Fr.).
Inmiddels is ook vrij veel literatuur over het onderwerp verschenen. Een overzicht hiervan willen wij gaarne aan belangstellenden toezenden.

HENK BOS
DAVID OORTGIJSEN

GEDACHTEN OVER EUTHANASIE

Op bezoek in de bajes van Santa Cruz

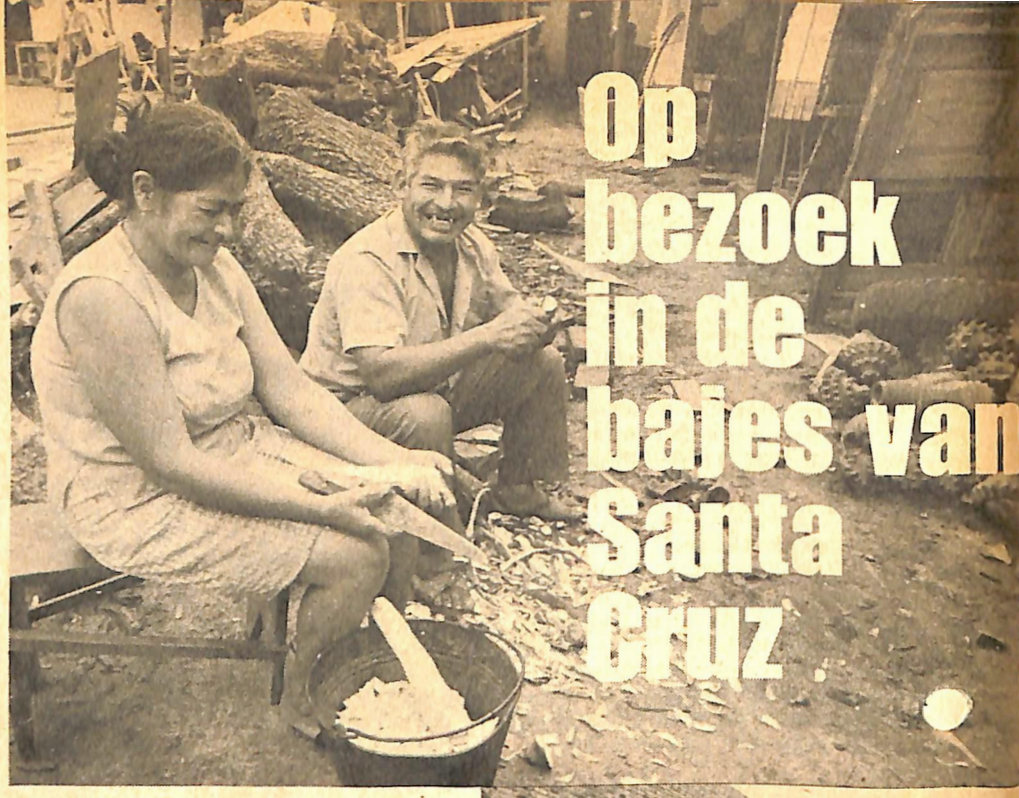

We zouden vrijdag uit Asuncion, de hoofdstad van Paraguay wegrijden, maar om 9 uur kwamen er 2 gespierde heren Tjeerd afhalen. Ze waren erg vriendelijk, maar zaten ónder de bobbels. Enfin, Tjeerd zat tot maandag in de gevangenis, samen met 12 andere heren met de meest uiteenlopende professies en hobbies en bijna zonder uitzondering vol vlooien, waar we na maandag allemaal last van had-

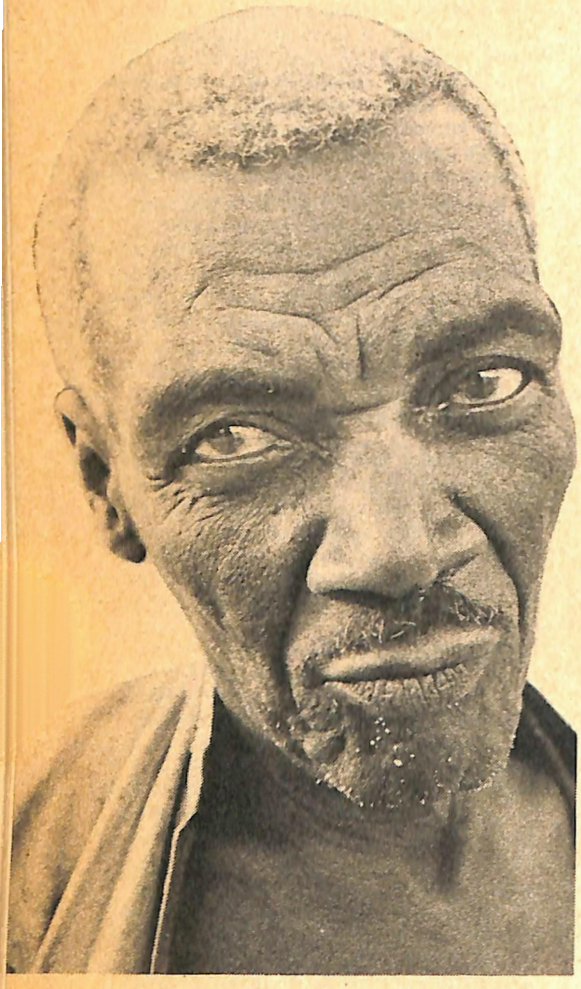

den. In de bak zitten, is in Paraguay een zeer normale zaak, maar als je niet op het juiste moment je kruiwagen kunt laten aanrijden, zit je wat langer dan 3 dagen. Corruptie heeft zijn goede en slechte kantjes.
Door dat geduvel verloren we een week, maar toen reden we dan inderdaad met onze volgepakte Landrover de stad uit richting Bolivia.
Als je de rivier overgevaren bent, begint meteen de Chaco, een gebied waar je op honderden vierkante kilometers afgezien van het stadje Filadelfia, niets anders ziet dan zes militaire posten, barre wegen en de bloedhete zon boven ondoordringbaar en dor bos. In het begin zie je veel moerassen met prachtige exotische vogels, maar na 200 km zie je alleen nog maar hitte, bomen en gieren. Dat zie je een paar dagen, tot je bij de laatste militaire post voor de grens komt. Daar werden we door een majoor ontvangen, die zijn ijskast voor ons leeghaalde en stukken vlees liet braden, om zo lang mogelijk met ons te kunnen kletsen.
Bij ons vertrek waarschuwde hij ons voor de wilde indianen, de puma's en meer van dat soort Zuidamerikaanse verschijnselen en een uurtje later reden we weer door het bos. De weg werd steeds smaller en toen het donker werd, was het nog maar een smal spoor tussen het hoge gras. Soms zagen we helemaal geen spoor meer en dan moesten we met een zaklantaarn bewijzen, dat we in het vaderlandse leger hadden leren spoorzoeken.
Je knijpt hem natuurlijk steeds, hoort overal geluiden en elke schim lijkt op een wilde indiaan, maar na 7 uur kwamen we ongeschonden bij een slagboom, die door een Boliviaan in pyama geopend werd. Een uur later reden we een klein dorp binnen, waar

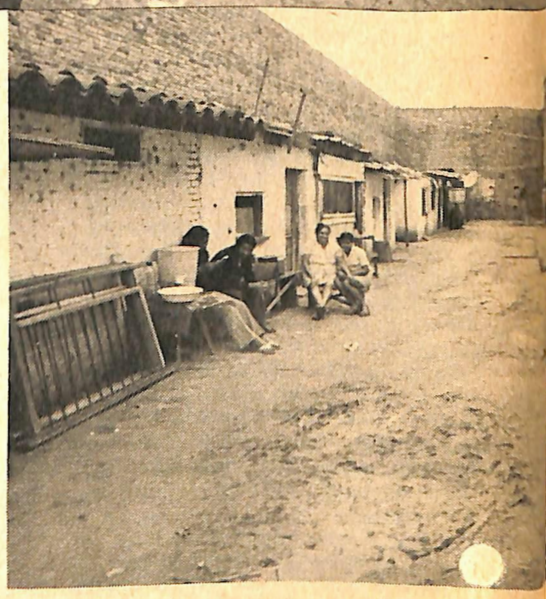

we midden op het plein gingen slapen, ik op een luchtmatras dwars over de motorkap.
In het volgende dorp passeerden we 4 maal controles, waar niets gecontroleerd werd, maar wel eindeloos in onze papieren gekeken. In Camiri, de eerstvolgende stad, bleek bij de zoveelste controle, dat we de Jeep het land binnengesmokkeld hadden, omdat dat éne stempel niet in de papieren stond.
Toen de politiecommissaris 10 dollar kreeg, wás dat stempel er, maar hij had ons gedreigd in de bak te stoppen wat op zichzelf wel interessant geweest zou zijn, omdat in diezelfde bak ook Ché Guevara zat.
's Avonds waren we eindelijk in Santa Cruz, doken in het zwembad van ons goedkope luxe-hotel en vraten ons vol. De volgende dag zat ik in de gevangenis.
Ik had ergens een bordje gezien: „Gevangenis. Wij verkopen meubels." Dus klopte ik daar 's middags aan de

poort. De portier stuurde me naar de chef van de wacht en daar legde ik uit, dat ik de meubels wilde bekijken. De man rook business en gaf me een aardige moordenaar mee om meubels te kijken. Dat was van dat spul, dat in Nederland in de ministeries en bij de post ook staat, alleen was in Santa Cruz het hout wat exotischer. Maar hoe ze gemaakt werden, had ik nog niet gezien. Niet dat me dat nou zo interesseerde, maar ik wilde graag de echte gevangenis zien. Dus vertelde ik de chef een smoes, waar hij gretig intrapte omdat hij steeds meer business ging ruiken en de volgende dag kon ik met mijn camera's terugkomen. Want als je fotograaf bent is zo een gelegenheid erg verleidelijk.
De chef ontving me hartelijk en even later liepen we door de eerste binnenhof, waar de goed-gedrag-gevangenen mochten rondlopen. Gezellige boel hoor, overal vrouwen en kinderen, hier en daar een houtvuurtje waar dampende ketels boven hangen, in de modder scharrelen kippen rond en bij de enige kraan in deze luxe-gevangenis staat een vent zijn gezicht te wassen.

Overal figuren, die in hun cellen of buiten in de schaduw zitten te werken. De een schilt aardappels, een stel zitten katapulten te zagen, die later aan speelgoedwinkels verkocht worden. Een oude Japanner zit schoenen te lappen en daarbij luidruchtig te zwijgen. Waarom hij zit, wil hij niet vertellen.
Er is in het gedeelte dat afgesloten is, een cel met boeken en een tafeltje: de bibliotheek. Er zijn twee jongens hardop uit een boek English for beginners aan het leren en ze vragen me meteen naar de uitspraak van enkele woorden. Voor ik het wist, zat ik daar een uur lang aan negen mannen inclusief de chef, Engelse les te geven en je kunt je nauwelijks een dankbaarder publiek voorstellen.
De aardige moordenaar nam me mee naar de werkplaats waar de meubels gemaakt worden, gezellig vertellend en me en passant een overdosis rooie vlooien toedienend.
Ik vroeg hem of er wel eens mensen verdwijnen uit deze gezellige gevangenis en hij vertelde grinnikend, dat een paar weken geleden een paar heren in de werkplaats stiekem een ladder getimmerd hadden en hem gesmeerd waren.
Er zijn niet erg veel cellen, dus mochten er een paar mannen op de binnenplaatsen slumhutjes bouwen, waar ze gezellig met hun families de dag doorbrengen.
Al met al is zo'n gevangenis voor verlichte Europeanen een vrij dubieuze zaak maar desondanks waarschijnlijk te prefereren boven de betonnen bouwsels met stalen deuren, waar wij moderne mensen gevangenen in plegen te verstoppen.
Na een paar dagen in Santa Cruz van het carnaval genoten te hebben, waarbij de Bolivianen mekaar en ons met modder, mest, motorolie, verf en water volgooien reden we de stad weer uit om naar Asuncion terug te gaan.
De terugreis was iets problematischer, want hoewel de Landrover in Santa Cruz nagekeken was, gingen er nogal wat vitale delen kapot.
Op de eerste dag de startmotor, zodat we enige malen benauwde momenten beleefden als we in de modder bleven steken.
Bij een militaire post vroeg een soldaatje of hij met ons meerijden mocht met zijn geit. Dat ventje zat alsof het niks was bijna 8 uur achterop de open bak en hielp vlijtig mee uitgraven als we weer eens vastzaten.
In de schemering zagen we midden op de weg een enorme tapir liggen en toen die rustig opstond om in het bos te verdwijnen, had ik het gevoel alsof je in de prae-historie leefde. Dit keer zagen we 's nachts veel puma's en wilde varkens, maar door de vele gaten in het spoor was de lol er toch gauw af.
Maar om 2 uur 's nachts bereikten we weer het Fort Garay, waar op het balkon onze vriendelijke majoor in nachthemd stond te verwelkomen.
Even later zaten we weer achter melk, steak en koffie en nog meer van dat soort heerlijkheden. De man kletste ons de oren van het hoofd en liet een paar dekens voor ons op zijn balkon leggen, waar we konden slapen.
Bij het ontbijt vroeg ik of ik een foto van hem mocht maken en dat vleide hem zozeer, dat hij zich in zijn mooie pakkie hees en op mijn verzoek het hele grensgarnizoen liet aantreden.
Inclusief volle bewapening dwz. 2 oude machinegeweren en voor de soldaten geweren uit 1920. Het zag er zeer krijgshaftig uit en ik lachte me in stilte dood om de goeiigheid, waarmee hier de sterkte van het belangrijkste garnizoen aan de vijandige Boliviaanse grens blootgelegd werd. We kregen alle strategisch-belangrijke zaken te zien en na een uitvoerige maaltijd verdwenen we weer.
Zo worden buitenlandse fotografen in Nederlandse kazernes toch niet ontvangen! ! !

URS KLUYVER

HELP, IEDEREEN VERZUIPT

Je kunt het zo gek niet bedenken of de nieuwste Nederlandse speelfilm „HELP, de dokter verzuipt" van Nikolai van der Heyde wordt ergens wel besproken. Zelfs het damesweekblad Margriet, dat de laatste tijd advertenties met een ontblote vrouweborst opneemt, komt met een kleurrijke reportage over het wel en wee van deze „pakkende geschiedenis uit het Brabantse". Meestal is dit reportage-recht voorbehouden aan meer gestileerde bladen, maar nu elke Nederlander het medium film ontdekt schijnt te hebben, hoort natuurlijk een bespreking ook in dit tijdschrift thuis.

Nietwaar, EGO kende al het begrip „filmbespreking" lang voordat de damesblad-industrie daar óók brood in zag. Aangezien dit blad een ander doel nastreeft, valt het vreemd te rijmen als Margriet zo'n (Nederlandse) film fors opgemaakt in de kolommen opneemt. Gelukkig keek de Margriet-redactie niet naar kwaliteit, alleen het probleemloze, het lieflijke in „Help, etc." komt aan bod.

De redactie grijpt dankbaar het suikerzoete gedoe van b.v. Martine Bijl, die toch al bij veel lezeressen overkomt als de superdochter. Genoeg over Magriet — een zekere functie zal dit blad wel hebben — en terug naar de realiteit: het commerciële denken van producenten en distributiemaatschappijen.

Ondanks het zindelijke gepraat van producenten Henk Bos en Jan Dorresteijn (lees Skoop nr. 9) blijft het voor mij een voldongen feit dat producenten met speelfilms à lá „Help, de dokter verzuipt" maar één doel voor d'ogen hebben: hoe word ik zo snel mogelijk rijk zonder al te scrupuleus te zijn. En voor zo'n houding doet men veel, erg veel. Want overal kom ik het schertsverhaal tegen dat het drietal Bos, Dorresteijn en Van der Heyde iedere journalist op de mouw probeert te spelden: „Nog nooit van Toon Kortooms gehoord; die boeken ken ik niet; ja, hier een hoofdstuk, daar een flard." Het valt niet te ontkennen dat dergelijke uitlatingen publicitaire waarde hebben. Anders gezegd, het werk van Toon Kortooms is zo bekend dat elke Nederlander wel een keer in zijn leven iets van de drie miljoen boeken (volgens uitgever Gottmer in Haarlem) die van zijn hand zijn verkocht heeft gelezen. Platvloerse motto's genoeg.

Tuschinski Film Distribution heeft al het mogelijke gedaan om hun nieuwste produkt met zwier aan de verzamelde persmeute te presenteren. Geen zee gaat dan te hoog, geen ster wordt gespaard: iedereen die maar iets in de melk te brokkelen heeft wordt te kijk gezet. Zelfs de (schattige) kinderen uit de klas van juffie Irene worden opgetrommeld. Grote publiekstrekker op die dag is natuurlijk de muzikale familie Tata Mirando, die met een natuurlijke zwier menig jet-set-ganger op de kast jaagt. Bovendien spelen de onderscheidene leden van de familie zo kostelijk dat men weinig nodig heeft om te geloven in hun artistieke kom-af. En het moet gezegd, de beste scènes zijn die waarin de Mirando-familie levensgroot aanwezig is.

Nu is zo'n eerste vertoning beslist geen sinecure, zowel producenten als distributiemaatschappij zitten met het klamme zweet in de handen. Er wordt angstvallig gelet op de stemming van het moment: „Wordt het een flop of niet?". En gelukkig zijn er altijd goedige vogels te vinden die een enkele grap met homerisch gelach willen begroeten. Maar de applaus-machine zou géén hoge score geboekt hebben!

„Help, de dokter verzuipt" is het sterk gecomprimeerde scenario van science fiction-schrijver Felix Thijssen. Deze oud-journalist kreeg niet alleen het boek te bewerken, maar hij moest ook uittreksels van twee voorgangers in de tang nemen. Zoals eerder vermeld is Toon Kortooms de echte auteur van dit verhaal. Zijn boeken staan regel-

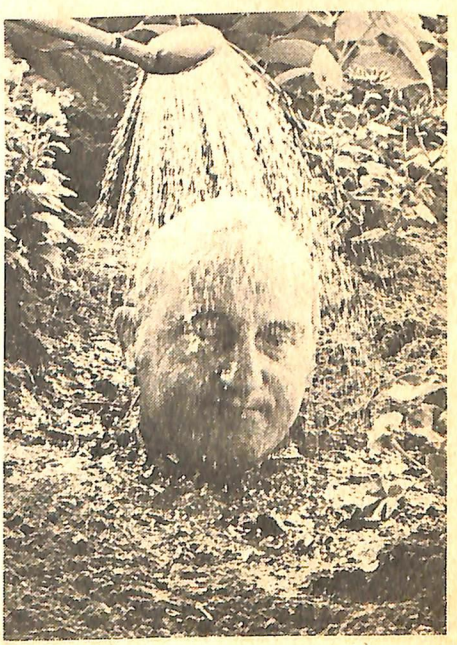

Hierboven:
De dokter (Jules Croiset) raadpleegt zijn trouwe vriend, de eerwaarde (Ward de Ravet)

Hiernaast:
Veldwachter Van Bree, een sterke rol van Leen Jongewaard, hier met Jules Croiset in de Citroën-1923

Linksonder:
Piet Bambergen, als aannemer Van Tienen gek op Katja (Willeke van Ammelrooy) gedoft h[illegible] in een nieuwe kuur van de dokter

Deze nu al historische foto werd gemaakt tijdens de première van „Op de Hollandse toer" in Amsterdam. Wim Sonneveld aanschouwde daar zijn laatste film, waarvan hij had gehoopt dat die een onverbiddelijk succes zou worden. Hoewel de regie van de Brit Harry Booth (van On the buses) niet boven de middelmaat uitsteeg, wist met name Joop Doderer als de buschauffeur Swiebertje er nog iets van te maken. Deze curieuze foto heeft ook nog waarde als men bedenkt dat Wim Sonneveld niet alleen een perfecte showman/liedjeszanger/conferencier/theaterman was, maar als subtiele filmmaker met een eigen karakter bekend zal blijven.

FILM ROD DELS

matig hoog genoteerd op de bestsellerslijsten en dat zal ook wel de reden zijn geweest dat deze ook voor Panorama werkende auteur geen bezwaar had tegen verfilming van zijn streek-roman. Hij kwam meerdere keren op de set om acteurs, regisseur en cameraman bemoedigend toe te knikken.

Nu heeft de laatste, cameraman Jürgen Persson dat soort aan- of bemoedigingen niet nodig. Deze Zweed veroverde verscheidene onderscheidingen en deed ondermeer de fotografie voor Bo Widerbergs „Adalen 31", „Joe Hill" en „Elvira Madigan" (een experiment in kleur). Voor zijn vriend Nikolai van der Heyde was dit mede aanleiding om Jürgen Persson weer uit te nodigen voor „Help, etc." De samenwerking in „Angela" was beiden namelijk zo goed bevallen, dat een herhaling geen kwaad kon.

Helaas, het heeft allemaal wat anders uitgepakt. Wat Persson presenteerde in „Angela" is bij lange na niet het peil van „Help etc." Bovendien heeft Van der Heyde gemeend om de grappen en grollen van Kortooms of niet te begrijpen of niet af te maken. Terwijl er legio mogelijkheden zijn om bijvoorbeeld de scènes met Piet Bambergen en Leen Jongewaard (apart gefilmd en/of samen in één scène) breed te etaleren. Grootse komieken als beiden zijn, is het haast zaak om gebruik te maken van de capaciteiten van dit tweetal. Nee, regisseur Van der Heyde heeft bewust niet gekozen voor de gag, voor de grap in de komedie, maar hij speelde met zijn cameraman onder één kleurig hoedje en verried zich zelf toen.

Ofschoon de kadrages van Persson ongeëvenaard zijn — ik reken hem zeker bij de vijf beste cameramensen ter wereld — passen deze visies niet in het totaalbeeld. Het is nu een opeenhoping van dia's geworden, die snel gemonteerd een film moeten verbeelden.

Genoten heb ik van de acteerprestaties van Jules Croiset. Hij onderbrak vorig jaar zijn repetities voor de Vincent-cyclus om vooral aanwezig te kunnen zijn bij de opnamen. Daartoe moest hij elke dag van Amsterdam naar Brabant reizen, terwijl hij zichzelf had bevolen géén werk extra aan te nemen. Maar als kijker ervaar je dan wel de grandeur van Croiset, zijn manier van lopen, praten en bewegen voor de camera. Soms blijkt hij mans genoeg om tuttigheden van Martine Bijl in te kapselen en/of te ontzenuwen.

Omdat het er aanvankelijk naar uitzag dat deze film een co-produktie zou worden tussen Nederlandse en Belgische deelnemers, trok het produktieteam op aandringen van Van der Heyde diverse Belgische acteurs en actrices aan. Ward de Ravet is contract-acteur bij de BRT — hij speelde in „Angela" de vader — en werd nu opgezadeld met de rol van eerwaarde. Effectvol, soms iets te gechargeerd speelt hij op tegen Croiset. Een kostelijk figuur met een optimaal talent.

Help, iedereen verzuipt

Vervolg van pagina 7

Zijn vrouw Fanny Winkeler speelt de rol van huishoudster, van zowel de dokter als de pastoor. Een sterke scène is er één wanneer dit drietal sfeer staat te maken in de pastorietuin (een stijlvolle opname in het Brabantse Diessen, een lokatie die met de grootste moeite is gevonden.
Voor zover nodig hier het verhaal(tje): De dokter (Jules Croiset) voelt zich opperbest in zijn Peel-dorp, is overal een graag geziene en geraadpleegde figuur. Tot het moment dat een nieuwe juf (Martine Bijl) de dorpse lucht komt opsnuiven. De dokter raakt de kluts kwijt en bijna zijn auto.
Gelukkig krijgen ze elkaar nog — aan het eind van de film. En dat vonden de heren Van der Heyde, Thijssen, Bos, etc. het hoofdthema. Helaas werd dit magere gegeven uitgebreid met nog eens tien verhaaltjes, als brokstukjes gelardeerd door de romantische beeldrijm. Als toeschouwer word je geconfronteerd met een hapsnap-weg-is-weg-idee. En dat wordt in de hand gewerkt door de manier waarop de diverse scènes zijn gesneden.
Nederlands enige filmster, Willeke van Ammelrooy is er letterlijk met de haren bijgesleept, want geen enkele Nederlandse speelfilm kan meer zonder haar (zeer opwindende) blote billen. Evenzogoed kan geen Nederlandse cineast voortaan meer onder het feit uit dat Piet Bambergen al of niet gesecondeerd door René van Vooren een plaats moet krijgen in zijn of haar film. Dat zal dan een lichtpuntje zijn, die begeleid wordt door de muziek van het fenomeen Rogier van Otterloo. Diens interpretatie van filmmuziek benadert die van Leonard Bernstein (West Side Story) en het is te hopen dat deze componist/dirigent meer te horen zal zijn.
Nogmaals, als Nikolai van der Heyde zichzelf beter in de hand had gehouden — misschien zelf het scenario had verzorgd — dan was ons deze speelfilm (voor jong en oud, brrrr) bespaard gebleven. Na zo'n dik uur kijken krijg ik namelijk de indruk dat iedereen verzopen is, de dokter incluis.

PETER J. MORÉE

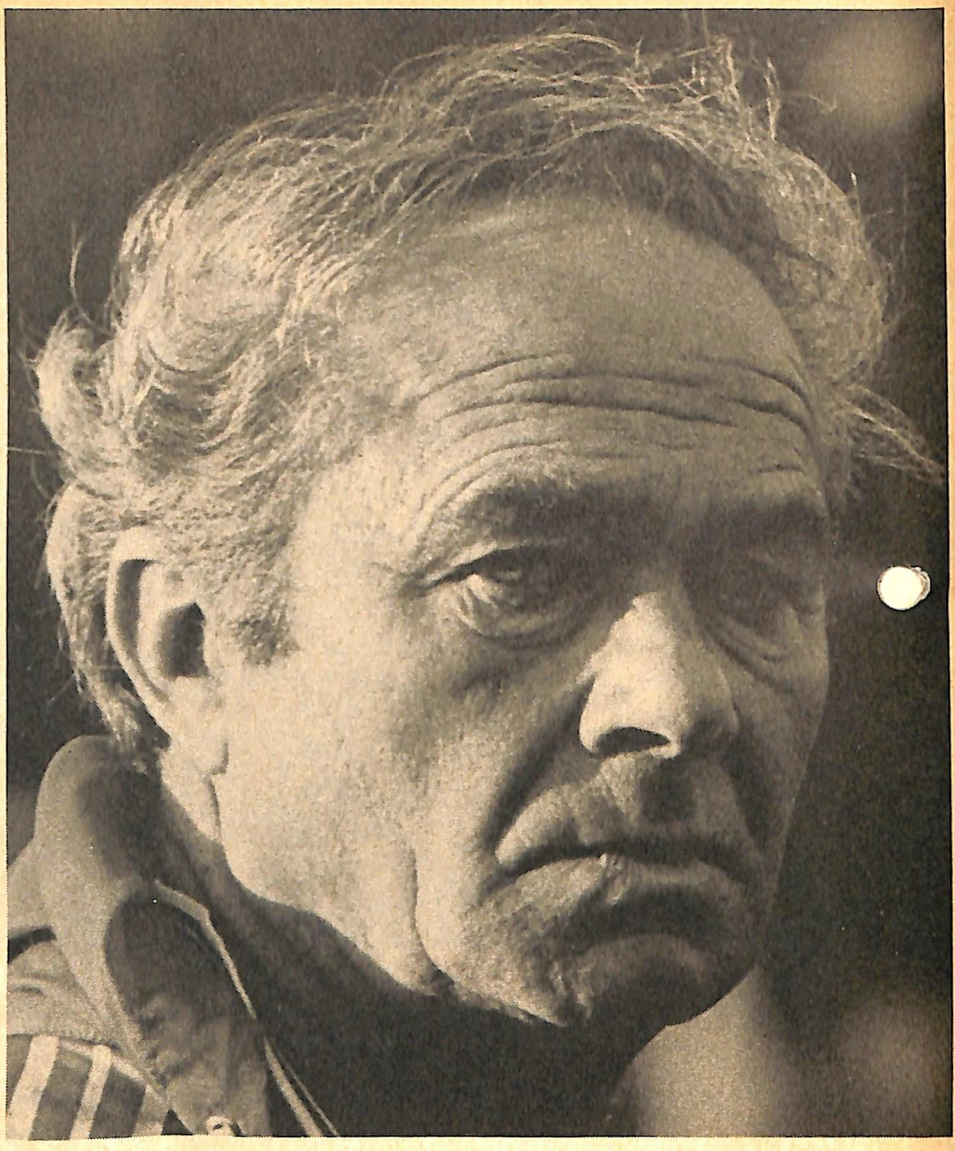

Hoewel het nieuws niet als een donderdagslag bij heldere hemel kwam en vrijwel niemand zich er over heeft druk gemaakt kwam het ontslag van bondscoach Fadrhonc toch nog als een verrassing. U weet het waarschijnlijk; Frantisek Fadrhonc, de Tsjech van geboorte die het Nederlands elftal in de eindronden van de WK bracht zal na die wedstrijdenserie in West-Duitsland afscheid nemen van zijn Nederlands elftal en de KNVB.
Geen zaak om lang over door te praten want na alle problemen die zich zo in de afgelopen maanden hebben voorgedaan was deze gang van zaken wel te voorspellen. Maar dat de KNVB en Fadrhonc nu al tot deze „overeenstemming" zijn gekomen komt mij een beetje vreemd voor.
Goed geen Fadrhonc meer, maar wat me wel heeft bevreemd is het feit dat geen enkele kandidaat voor West-Duitsland een woord heeft gerept over dit voortijdig bekend gemaakte ontslag. Enige jaren geleden stond diezelfde Fadrhonc bij de spelers erg hoog aangeschreven. De spelersraad bestaande uit Cruyff, Van Hanegem en Keizer sprong voor hem op de bres toen krachten in de KNVB werkten aan het ontslag van Fadrhonc, „Fadrhonc weg dan wij ook," riepen ze in koor. Maar niemand van ditzelfde span heeft het nu voor hem opgenomen.
Begrijpt u me goed, ik wil geen pleidooi voor Fadrhonc houden. Ook ik heb in de vele keren dat ik hem zowel op het trainingveld als daarbuiten in actie zag me afgevraagd of hij wel de juiste man was om het Nederlands elftal te begeleiden.
Fadrhonc is gewoon een aardige man, althans die indruk maakt hij. Uit zijn mond zul je nooit een kwaad woord horen over spelers of begeleiders. Hij houdt, beter, hield niet zo van een harde lijn en zeker in de begin-periode van zijn coachschap heeft dat bij de spelers positief gewerkt.
Want het was na het vrij dictatoriale bewind van Georg Kessler dat Fadrhonc het roer van Oranje in

BIJ FADRHONC'S VERTREK

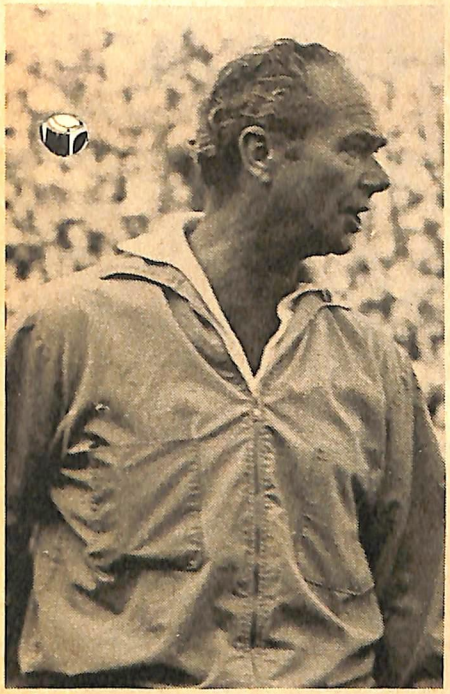

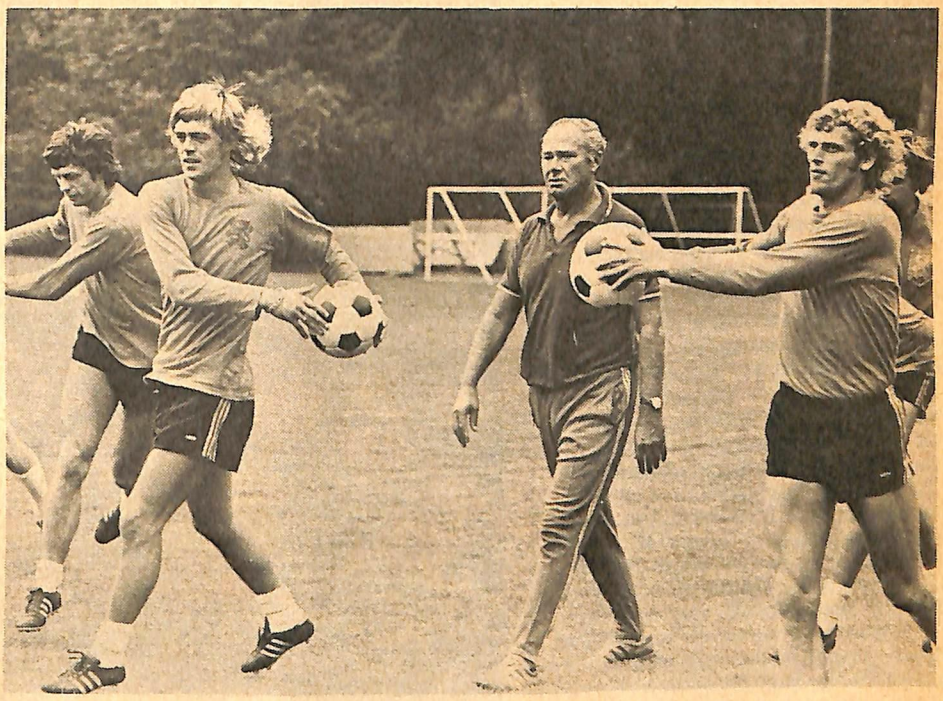

ha[illegible]n nam. De Ajacieden en Fe[illegible]oorders die al sinds jaren de kern van het Nederlands elftal vormen waren de dikke brallerige prietpraat van Kessler moe. Ze geloofden niet in zijn woorden. Kessler kwam nadat hij eenmaal de post in handen had, die hij ambieerde, heel anders uit de hoek dan hij zich had voorgedaan. Gevolg: de spelers ook niet voor een kleintje vervaard keken door deze façade heen en maakten Kessler het leven zuur. Voor Kessler restte een ding: zelf ontslag nemen. De KNVB wijs geworden door deze „affaire" koos voor een lichtere figuur. „Ach," zo redeneerde men, „voor die paar keer per jaar dat hij de jongens onder zich krijgt moet dat toch lukken." Dat lukte ook want zeker in het begin werkte die benadering zeer positief en bleven de resultaten niet uit. Reeksen overwinningen en Fadrhonc werd bewierookt. Tot, ja tot het spel echt op de wagen ging (om eens een wielerterm te gebruiken) en München lokte, toen realiseerde die zelfde spelersgroep zich dat het einddoel, eventueel wereldkampioen worden nooit met deze man zou lukken. In de voorbereidingen op wedstrijden en naarmate het aantal groeide ook de verontrusting en bemerkten spelers en begeleiders dat diezelfde aardige, vriendelijke man te chaotisch was om zijn mening te geven en niet in staat was de spelers zo professioneel te begeleiden dat ze vol zelfvertrouwen het karwei aankonden. Fadrhonc vertrouwde op de klasse van zijn groep en zei: „Ik behoef ze niets meer te leren. Ze zijn allemaal volwaardige profs."
Toch willen die profs af en toe de harde hand van de meester ook voelen. Inspraak is goed ook voor een topsporter, maar op de beslissende momenten wil hij merken dat zijn trainer-coach hem doelbewust naar de top brengt. Wel, dit element beheerste Fadrhonc niet. Zijn Koeterwaals dat hij uitkraamde werd na enige keren een grote bron van ergernis; zijn emotionele uitvallen naar pers en anderen getuigden niet van een krachtige persoonlijkheid.
Dit alles tezamen bracht de spelers tot de uitspraak: „We willen een sterke man naast Fadrhonc." Wel, die sterke man is er. Men kan veel van Michels zeggen, één ding zeker niet: hij bezit geen persoonlijkheid. Rinus Michels is zelfs op de alleronplezierigste momenten de kalmte zelf. Zijn woorden, welgekozen meestal betekenen iets. Zijn manier van werken is ideaal voor een groep topspelers die in West-Duitsland toch het allerhoogste wil bereiken. Daarom vind ik het juist dat de KNVB en de spelers niet met Fadrhonc alleen in zee zijn gegaan. Dat Fadrhonc eerder vertrekt dan velen hadden verwacht is jammer, maar niet tegen te houden. Binnen het kader van zijn mogelijkheden heeft hij het Nederlands elftal zo goed mogelijk begeleid. Nu hij weg is zullen we in de toekomst in Zeist minder lachen dan in het verleden. Helaas. Adieu Frantisek.

WIM JESSE

Interview met Juliën Schoenaerts

In de Antwerpse Pastorijstraat brandde in een februarinacht dit jaar het Ringtheater van de Belgische ster-acteur Julien Schoenaerts af. Schoenaerts zag daarmee een stuk nieuw leven in zijn vaderland tot as verpulveren. Aanvankelijk werd hij zelf van alle kanten als de schuldige aangewezen van de brandstichting, omdat hij 's nachts een fonduefeestje had gehad in de foyer met collega's, die met hem Kaspar speelden, maar daarna wist Schoenaerts na naarstig privé-speurwerk duidelijk te maken, dat er aan die beschuldiging zeer vele onaangename luchtjes zaten. Wie de dader dan wel is geweest, weten we niet op het moment dat we dit schrijven. Maar duidelijk was wel, dat Schoenaerts dat niet was. Hij had wel „flagrante vermoedens", want het was even duidelijk dat zijn ideeën vaak niet zo erg best bij onze zuiderbuurtjes waren overgekomen en zelfs veler toorn hadden opgewekt. Hij spreekt zelf van „een complot", dat tegen hem gericht werd na zijn bepaald baanbrekend werk voor de Belgische toneelwereld. „Een onzindelijke en ondemocratische houding." Het is een bijna adembenemend betoog, dat hij dan houdt over de reacties over zijn handel en wandel sinds hij ruim vier jaar geleden uit Nederland terugkwam in Antwerpen. Een weerwoord op de beschuldigingen van brandstichting, dat hij in de Vlaamse pers niet kwijt kon, omdat hij daar als een zonderling te boek staat. Een goed toneelspeler, jawel, de talentsvolste zelfs, o zeker, maar hij loopt helaas niet in de pas, u voelt dat. „'t Is een samenzwering tegen me," zegt Schoenaerts (49). „Een samenzwering waar iedereen aan mee doet en heeft gedaan. Er is hier in bepaalde kringen een ontzettende wrevel tegen me. Die accepteren mijn opstelling in de maatschappij niet. Dat is de basis van alles geweest. Je moet hier meedreunen met het gezang der rhinocerossen. Dat doe ik niet. Daarom willen ze me weg hebben. Me hangen. Me kapot maken. Dat hebben ze gezegd. En dat hebben ze zelfs geschreven."

Hij spreekt zacht, een beetje verdrietig, af en toe met de stem fel naar boven gaand. Een zeer beminnelijk man. Klein brilletje, dat van de neus wordt afgehaald en er weer wordt opgezet. Klein baardje sinds kort. Hij zegt: „Er heerst hier in België een gedrag... dat is historisch zo gegroeid. Sinds eeuwen zijn we bezet geweest, geknecht door de Spanjaarden, de Engelsen, de Oostenrijkers en we zijn nog een paar jaar de dampen aangedaan door uw Willempje. De Vlaming heeft daaruit zijn plan leren trekken. Is altijd egoïstisch gaan leven. De dialoog met de ander blijft uit. Hij zit in zichzelf te murmelen. Hij verdraagt geen open gesprek. Als mijn theater niet in de brand was gegaan was ik de Apologie van Socrates gaan spelen. Ik had de decorateur van de Koninklijke Nederlandse Schouwburg gevraagd mijn costumes te ontwerpen. Maar hij mocht niet van zijn directeur. En toen durfde hij niet. Hij was bang voor zijn baantje. Want ik ben verdacht, ziet ge. Ik ben een suspect persoon."

Hij vervolgt fel: „De Vlaming beweegt zich als een pad onder het groene

lover. Hij beweegt zich onder de grote rabarberbladeren. Hij stoot ertegen, hij stoot, maar hij laat niemand zijn smoel zien. Wij hebben zoveel jaar in de biechtstoelen gehokt, wij hebben de duisternis geleerd. Daar hebben wij leren liegen. Want wie vertelde aan zo'n zwarte man zijn intimiteiten?"

Zes jaar had Julien Schoenaerts in Nederland gespeeld, voor hij weer naar Vlaanderen ging. Met veel succes, maar tenslotte met een groeiend onbehagen. Hij vond bij ons toneel niet de betrokkenheid, waar hij op had gehoopt. Hij had zich moedig verzet, maar uiteindelijk — zo moeten we uit zijn woorden begrijpen — kneep de constellatie van het Nederlandse toneelbestel hem wurgend de strot dicht. Hij snakte naar adem en ging naar huis. Niet om bij de bestaande Belgische toneelgezelschappen op adem te komen („dat is helemaal niks"), maar om zoveel mogelijk zelf te doen. De mogelijkheden kreeg hij in het Ringtheater. Daar „hield ik de mensen een spiegel voor. Shocking theater. Het vereiste een sterke dosis zenuwen. Want theater is volgens mij de mensen leren dwingen te kijken."

Voor hij echter met het Ringtheater in 1970 van start ging deden zich een aantal gebeurtenissen voor, die de waardering voor zijn persoon aardig verziekten. Door tegenstrijdige krantenberichten werd het fijne daar nooit goed over bekend. Tussen alle regelingen met betrekking tot zijn verbrand theater door vertelt hij nu zijn verhaal:

„Ik speelde Koning Jan van Dürrenmatt in Antwerpen. Tevoren was ik in Nederland de fluitspeler Cochius tegengekomen en had hem in mijn huis genomen. Ik nam hem mee naar de repetities en niemand had daar bezwaar tegen. Maar vanaf de eerste dag dat ik weer in de Antwerpse schouwburg stond viel er als het ware een vloek op me."

„Voor het eerst had ik het repetitielokaal daar gezien in 1949. Eindeloze wanden, vuile grijze kleuren, geen spoor van orde en netheid. In 1969 tref ik de toestand nog steeds zo aan, nog steeds die muren, alleen was de kalk door het zilte water ook nog afgebladderd. Maar . . . de burelen van de directeuren, die nooit wat met theater te doen hadden, maar door de politiek op hun stoelen waren gekomen, kregen elk jaar een verfbeurt en nieuwe frisse stoeltjes. In die sfeer begon Koning Jan."

„Ik vroeg de directie of ze achter de coulissen niet wat tapijten konden leggen, omdat de theaterwerkers met hun spijkerschoenen zo hard op de planken stampten, dat we werden afgeleid. Dat tapijt kwam er pas een kwartier voor de première. Deze manier van werken. . . en die vrouwen, die in de repetitielokalen zaten te breien in plaats dat ze zich met hun rol en het stuk bezighielden. . . ik liet het toen ook wel eens afweten. Ik ging ook wanordelijk worden. Ik ontmoette dag in dag uit wakkere slapers. Het was dodelijk."

Op en vrijdag in januari 1970 barst de bom. Schoenaerts vindt in zijn loonzakje ineens 500 gulden minder. De directeur Lode Verstraete weigert opgaaf van redenen, maar weigert ze hem eveneens te geven. Na bemiddeling van de Schepen van Schone Kunsten in Antwerpen moet dat toch gebeuren („Dat betekende dat het hoofd van de directeur viel," aldus Schoenaerts, „dat was nog niet gebeurd, een beslissing van de directeur aanvechten").

De gevolgen blijven niet uit. Wanneer Schoenaerts met zijn vriend Cochius 's avonds de schouwburg binnenkomt wordt deze laatste door de politie de kleedkamer uitgesleurd. Schoenaerts spreekt dan als koning Jan vanaf het toneel het publiek toe. „Zojuist," roept hij, „is een vriend door twee agenten uit de Schouwburg gezet. Het stuk dat u vanavond ziet wil een aanklacht zijn tegen dit soort machtsmisbruiken. Ik vraag clementie voor mijn toestand." Het tumult is groot. Zijn mede-acteurs willen hem „op mijn smoel slaan" en distanciëren zich van hem Schoenaerts mag niet meer optreden. Een mede-acteur neemt de rol over van Koning Jan. „Het blijkt," zegt Schoenaerts, „dat hij al drie weken lang mijn rol aan het instuderen was. Mijn vertrek was geprogrammeerd. Toen het met die 500 gulden minder niet lukte deden ze het anders."

De kranten de maandag daarop lijnen het conflict breed uit. „Ik werd als een hond behandeld. Alles werd wansmakelijk verdraaid." Schoenaerts wil voor de televisie een weerwoord, maar krijgt geen toestemming. Dan besluit hij die maandagavond met Cochuis naar de mijnstaking, die in de Kempen woedt, te gaan. „Ik dacht: als ik die onrechtvaardigheid, die mij is aangedaan ga vermenigvuldigen met het aantal stakers dan is daar een gigantisch onrecht aan de gang. Door het schoremgedrag van de overheid. „Hij ziet er vijf weken lang „onvoorstelbare taferelen." Zijn aanwezigheid blijkt niet onopgemerkt. Wanneer hij even in Antwerpen is wordt hij opgepakt en in een psychiatrische inrichting gestopt. Pas na anderhalve maand is hij na interventie van zijn advocaat vrij. „Toen begon iedereen tegen mij te werken." Desondanks kan hij starten met het Ringtheater, met aan zijn zijde zakelijk leider Aimé Proost, een rijk zakenman. Julien speelt, Aimé houdt de kas. Maar Schoenaerts komt er na twee jaar achter, „dat Proost een financieel wanbeleid heeft gevoerd. Hij gaf dingen niet op, die er binnenkwamen en uiteindelijk begon hij zich ook met de artisticiteit te bemoeien. Artistiek wangedrag."

Toen Schoenaerts augustus vorig jaar met vakantie was schrapte Proost hem als medewerker. „Toen", aldus Schoenaerts, „was de maat vol. Ik ben naar de rechter gegaan en die heeft me gelijk gegeven. Na 1 januari mocht Proost geen stap meer in het theater zetten. Ik zou alleen directeur zijn. Maar dat kon-ie niet verkroppen. Ook na 1 januari bleef hij komen. En hij slingert verdachtmakingen in mijn richting, die ik van de pers niet mag rechtzetten. Enfin, er gebeuren de vreemdste dingen. Er worden de vreemste dingen gezegd. In die sfeer ontstaat in februari de brand. Ze proberen me de schuld te geven, omdat ik een fonduefeestje had. Maar toevallig blijkt in de foyer geen brand te zijn geweest." Hij kijkt fel voor zich uit: „En dat is mijn geluk. Anders had ik gehangen. Nu was iedereen genoodzaakt het ergens anders te zoeken. Ik weet wel waar."

Schoenaerts huivert: „De mensen willen hun macht maar tonen. En als het dan anders uitpakt. . . voor macht zetten ze alles opzij. Mijn macht is eerlijk zijn. Maar daar kunnen de mensen niet tegen en dan zoekt men gezamenlijk naar mogelijkheden om de ander gek te verklaren. Je bent met je eerlijkheid een constante belediging voor de corruptie van anderen."

Schoenaerts zegt dan dat hij liever niet meer wil toneelspelen. In ieder geval niet in grote produkties. Hij heeft een boek geschreven dat binnenkort uitkomt en gaat een film over de gebeurtenissen rond het Ringtheater maken. „Het zal één grote verrassing worden," belooft hij.

Verder heeft hij van officiële zijde na de brand niets vernomen. „Ze moeten me niet meer."

Maar u bent toch duidelijk de talentvolste in uw land?

Schoenaerts: „Hoe kunt u iemand de talentvolste noemen in een land, waar geen talent is? Als er in een wei maar één paard staat is dat paard het beste. Zo is het."

U kunt gaan regisseren?

Schoenaerts: „Er valt hier niemand te regisseren."

Hij haalt de schouders op: „Het is de sfeer, voelt ge? In die sfeer van tegenwerking kan ik mijn ambacht niet meer doen."

Hij mijmert zacht voor zich uit: „Er zijn grondafspraken in dit leven. Daar moet je van uitgaan. Die moet je van je hersens naar je hart laten lopen als de gouden snaar van een gitaar, waar je op tokkelt of niet. Tokkelt vanuit je vrijheid, je sociale vrijheid, je menselijke vrijheid, dat wil zeggen vanuit je twijfel in dit leven, je grandioze onzekerheid. . ."

„Maar. . .," hij kijkt vanuit zijn huis wat verdrietig naar buiten, „maar . . . deze wereld . . . kijk, als er een mooie bloem in de wei staat zal een schaap, dat er langs komt, toch die bloem opeten. Niet uit boosaardigheid, net zomin als de leeuw doodt uit boosaardigheid. Zij doden eerder uit rechtvaardigheid, uit voedselrecht. Maar de kudde van mensen eet bewust de bloem op uit boosaardigheid. En de menselijke leeuw doodt niet uit rechtvaardigheid. Hij doodt om te doden. Kijk maar naar Hitler, naar meneer Nixon toen in Vietnam."

Een lange stilte. „En hier proberen ze het met mij. . ."

RIEN ROBIJNS

IN HET VOETSPOOR VAN ICP

Na een reeks magere jaren gaat het de laatste tijd weer iets beter met de Nederlandse jazzplaten-produktie. In 1973 startte de maatschappij BASF in samenwerking met de Beroepsvereniging van Improviserende Musici (BIM) een reeks albums met jazz van eigen bodem waarin tot dusverre drie interessante LP's verschenen, van solopianist Leo Cuypers, het Theo Loevendie Consort en het Rein de Graaff/Dick Vennik kwartet. Buiten de BIM-serie bracht BASF ook nog LP's van o.a. de Diamond Five en de groep Banten van zangeres Henny Vonk; op het label Black Elephant verscheen één plaat van de Boy Edgar Sound; en CBS ging gestaag door met het produceren van albums rond musici als Chris Hinze en Wim Overgaauw.

Maar buiten dit gebied van de conventionele, commerciële platenproduktie is sinds een paar jaar een heel apart wereldje ontstaan, waar met onvergelijkelijk veel meer toewijding wordt gewerkt aan het in eigen beheer uitbrengen van jazz-albums.

Het grote voorbeeld is in Nederland de Instant Composers Pool geweest, die sinds 1967 gemiddeld twee platen per jaar produceerde met avant-garde-jazz van mensen als Willem Breuker, Han Bennink en Misha Mengelberg. ICP-platen werden vanaf het begin volledig buiten de normale platenhandel om gedistribueerd. Met verkoop per post en tijdens concerten wist ICP niettemin relatief indrukwekkende omzetcijfers (1000 exemplaren of meer) te halen, terwijl de uitschakeling van zowel platenmaatschappij als tussenhandel een veel groter financieel aandeel voor de musici zelf mogelijk maakte.

In het voetspoor van ICP is in de jaren '70 een ware stortvloed van analoge aktiviteiten zichtbaar geworden, waarbij het bestreken muzikale gebied zich heeft uitgebreid tot letterlijk alle stijlperioden van de jazz en tot alle niveaus, van het meest onbeholpen amateurisme tot het allergeacheveerdste professionele vakmanschap.

Vooral in de oude stijlsector gaat het vaak om privé-produkties die uitsluitend bestemd lijken voor vrienden en familieleden,

Harry Verbeke

maar is daar iets op tegen? Integendeel, zou ik zeggen, uit het oogpunt van amateuristische kunstbeoefening verdienen deze platen met „jazz tussen de schuifdeuren" alleen maar lof. De oude stijl-jazz begint zich al met al te ontwikkelen tot een brede volksbeweging, vergelijkbaar met het harmonie- en fanfare-wezen (alleen hoegenaamd niet door CRM gesubsidieerd).

Een van de centra van dit oprechte jazz-amateurisme is Breda, waar de Roaring Twenties Club onvermoeibaar doorgaat met het stimuleren van de oude jazz. Het jaarlijkse Oude Stijl Festival heeft al nationale faam verworven, en begin dit jaar stortte de club zich ook in de platenproduktie. Teneinde „de hedendaagse Bredase oude stijl jazz voor het nageslacht te bewaren" werd de LP „Old Jazz Breda, vol. 1" uitgebracht. Er zijn liefst zeven verschillende Bredase bands op te horen, variërend van de gestroomlijnde „Marktown Syncopators" via de al in 1924 (!) opgerichte, puristische „Original Victoria Band" tot het jazz-straatorkest „Ochtendchloor". Het album is voor *f* 13.90 (plus *f* 2,— verzendkosten) te bestellen bij Uitgeverij Jazz Crooner, Steijnlaan 88, Breda, tel. 01600-36795.

Ergens tussen amateurisme en professionalisme in hangt de LP „Broedermelk" van het Leeuwarder maatschappijtje Universe Productions. Hoofdrolspeler Harry Verbeke is sinds jaar en dag de meest gerespecteerde Nederlandse tenorsaxofonist, maar op de plaat is Verbeke's muziek eigenlijk nooit werkelijk tot zijn recht gekomen. Nadat hij in 1968 de Wessel Ilcken Prijs had gewonnen, maakte hij de in alle opzichten ongelukkig uitgevallen LP „Goin' Upstream" en sindsdien was Verbeke alleen te horen op de al evenmin erg geslaagde Diamond Five-reünieplaat die vorig jaar bij BASF uitkwam.

„Broedermelk" komt wat Harry Verbeke zelf betreft een stuk verder in de goede richting. Het is een live-opname, gemaakt in een Leeuwarder jazz-club, en Verbeke's romig glanzende tenor-toon zowel als zijn onweerstaanbaar energieke solo-aanpak zijn er in volle glorie op te horen. Alleen de begeleiders zijn niet geheel optimaal: drummer Martin van Duynhoven geeft weliswaar voortreffelijk partij, maar bassist Henk van Veldhuizen en pianist Joop Verbeke (Harry's bloedeigen broer) zijn goedwillende amateurs die onvermijdelijk op een heel ander niveau musiceren dan de tenorist en de slagwerker. Toch een aanbevelenswaardige plaat voor iedereen die Harry Verbeke bewondert (hij is voor *f* 14,90 te bestellen bij: Universe Productions, Spanjaardslaan 33 en 37, Leeuwarden, tel. 05100-20194).

Ook de pionier van de Nederlandse privéplatenproducenten, ICP Records, heeft dit voorjaar een nieuw album uitgebracht, „Handicaps" door solobassist Maarten van Regteren Altena (ICP 012). Het titelstuk is een uniek experiment, geboren uit de ongelukkige situatie waarin de bassist zich vorige zomer bevond. Met een gebroken pols in het gips kon hij niet normaal spelen, maar hij maakte van de nood een deugd door ook de hals van zijn contrabas van een gipsverband te voorzien en zo als gehandicapt musicus met een gehandicapt instrument een kleine 18 minuten geïmproviseerde muziek op te nemen.

De rest van de plaat dateert van na zijn genezing en bevat o.a. het stuk „Handicaps II", dat tot stand kwam door een stuk of drie strijkstokken door de snaren van de bas heen te vlechten en met die curieuze constructie muziek te gaan maken. „Handicaps" (te bestellen voor *f* 16,— bij ICP Records, Vinkenslag 22, De Hoef (U), postgiro 789553) is geen plaat die ik erg vaak zal draaien, maar het is wel een boeiende staalkaart van de vele nieuwe mogelijkheden die in de avant-garde-jazz voor de contrabas zijn ontsloten.

BERT VUIJSJE

Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis,
Hoofdstr. 84, Driebergen
Telefoon 03438-2878
Redacteur A. Zoetebier
Hoofdraadsman

EGO

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING VOOR MILITAIREN. Nr. 5 MEI 1974 - 13e JAARGANG

Abonnementsprijs ƒ 6,— per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Een onverwoestbare McQueen (pag. 8 en 9)

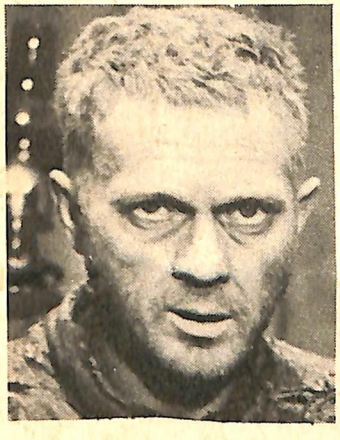

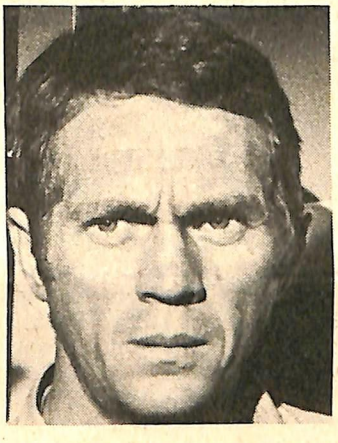

op pagina 3 op de plaats rust...

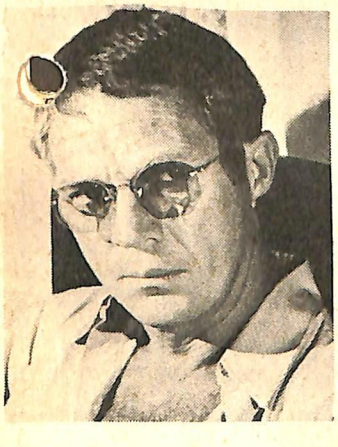

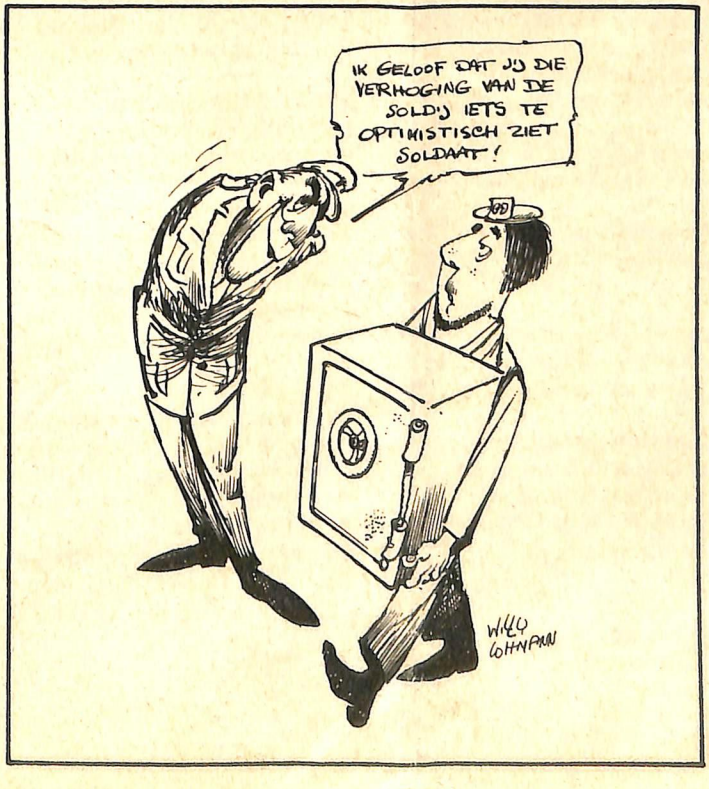

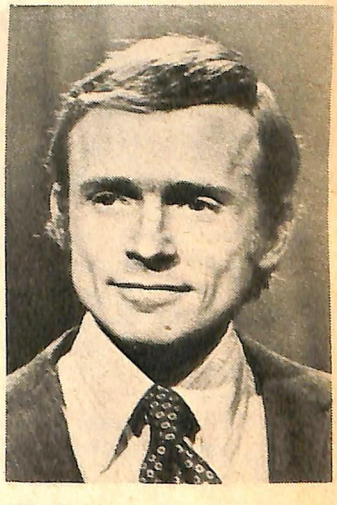

Dick Cavett pag. 6

Een vriendelijk verzoek op pagina 12

Vaste medewerkers:

Wim Jesse
Peter J. Morée
Rien Robijns
Bert Vuijsje
Dick Zaal